

De regering Tindemans, de partijen en het overleg onder de gemeenschappen

door Jan CEULEERS,

Redactiesecretaris Belgische Radio en Televisie.
Docent Vrije Universiteit te Brussel.

★

Wat voorafging.

In de loop van 1975 waren twee buitengouvernementele initiatieven op het terrein van de gemeenschapsbetrokkingen op een sisser uitgelopen. Het overleg Lode Claes (VU) - Robert Moreau (RW) leidde weliswaar tot overeenstemming tussen beide betrokkenen, maar Claes vond maar weinig gehoor in zijn eigen partij, terwijl de houding van staatssecretaris Moreau vele regeringsleden wrevelig en onbehaaglijk stemde.

Anderzijds bleef het zogenoemde plan Vaast Leysen, ook bekend onder de naam Synthesenota van het Vlaams Economisch Verbond, tot stand gekomen door onderling beraad van CVP-, PVV- en VU-vertegenwoordigers, logistiek gesteund door enkele VEV-technici, zoniet in de kartons steken, dan toch werd het doorkruist door het dokument Claes-Moreau.

Het Antwerpse Colloquium.

Een nieuwe stoot aan een verdere ontwikkeling van de gemeenschapsproblematiek werd gegeven door de organisatie van een colloquium over de staatshervorming in de Antwerpse universiteit op 10 januari. Het initiatief daartoe ging uit van de Nederlandstalige minister voor de hervorming van de instellingen Robert Vandekerckhove. Bedoeling was « de eigenlijke hervorming van de staat voor te bereiden, met als centrale vraag : hoe zal een definitieve gewestvorming er uitzien en welke aanpassing en omvorming zal zij vergen in de fundamentele instellingen en organen van de Staat ? ». (1)

(1) Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht, speciaal nummer gewijd aan de Hervorming van de Staat, 30ste jaargang, n° 6, november-december 1975.

Minister Robert Vandekerckhove onderstreepte daarbij enerzijds de beperktheid van zijn initiatief, doordat hij hoe dan ook rekening moest houden met zijn Franstalige homoniem François Perin, en anderzijds het gebrek aan eensgezindheid aan Nederlandstalige zijde, doordat in Vlaanderen een consensus zo ruim dat de bijzondere meerderheid, vereist voor de staatshervorming, zou zijn bereikt, vooralsnog niet aanwezig was.

Omdat de dikwijls onzorgvuldige onwetenschappelijke benadering van de staatshervorming door de politici de minister zorgen baarde, deed hij een beroep op vier hoogleraren in staatsrecht, die hij een reeks vragen ter advies voorlegde. Deze wetenschappelijke adviezen werden samen met de vragenlijst nog vóór de datum van het colloquium gepubliceerd (2), en vormden de basis van een gedachtenwisseling door een panel bestaande uit wetenschapsmensen en politici uit alle Vlaamse partijen die door hun vorming gespecialiseerd zijn in de materie. (3)

Voorzitter prof. Josse Mertens de Wilmars, rechter in het Europees hof te Luxemburg, trok nadien de conclusies :

- De huidige staatsstructuur is tegelijkertijd onafgewerkt en te ingewikkeld. Er bestaat een ruime consensus, geen eensgezindheid, over de noodzaak van een grondwetsherziening, met name met het oog op een vereenvoudiging van de staatsstructuur.
- Aan de nieuwe instellingen, in een regionaal of federaal bestel, moet qua structuur (samensmelting van cultuurraden en gewestraden) en qua bevoegdheden vertrouwen worden geschonken. Aan de gewesten moeten belangenferen worden toevertrouwd, geen onderdelen van bevoegdheden.
- Het knelpunt is gelegen in de tweeledigheid van de toekomstige structuur, waardoor een federaal model moeilijk toepasbaar wordt.
- Brussel is « anders ». (4)

Ten geleide door R. Vandekerckhove, minister voor de hervorming van de instellingen, blz. 327-330.

(2) Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht, speciaal nummer over de Hervorming van de Staat, 30ste jaargang, n° 6, november-december 1975. De adviezen werden geformuleerd door Prof. Jan de Meyer (KUL), Prof. André Mast (RUG), Prof. Karel Rimanque (UIA) en Prof. Paul Vermeulen (VUB).

(3) Met name Frans Baert (VU-Kamerlid), Prof. Gustaaf Baeteman (VUB), Prof. Willy Calewaert (RUG-VUB, BSP-senator), Prof. Raymond Derine (UFSIA, CVP-schepenen), Robert Houben (ex-CVP-voorzitter), Prof. A. Senelle (RUG), Prof. Herman van Impe (VUB) en Prof. Jan van Rompaey (KUL).

(4) De notulen van het panelgesprek werden uitgegeven door de zorgen van de UIA : Colloquium Hervorming der Instellingen, Antwerpen, 10 januari 1976.

Niet opgenomen in de notulen is de uitspraak van voorzitter Josse Mertens de Wilmars « verrast te zijn door de ongerustheid bij sommige panel-leden m.b.t. een mogelijke overheersing van de vrijzinnigen door de katholieken in Vlaanderen. » Hij doelde daarmee op de interventies van de professoren Gustaaf Baeteman en Willy Calewaert.

De principes voor een communautair akkoord.

De toenmalige voorzitter van het Vlaams Economisch Verbond Vaast Leysen stelde eind januari een nota op, getiteld Principes voor een communautair akkoord. De tekst kwam tot stand nadat Leysen en zijn VEV-medewerkers een schriftelijke stand van zaken hadden opgemaakt, waarbij meer bepaald werd stilgestaan bij de overeenstemmende of gelijklopende ideeën die terug te vinden zijn in de zgn. synthesenota en het document Claes-Moreau.

Leysen poogde hiermee de in 1975 gestrande contacten tussen de Vlaamse partijen (evenwel zonder de BSP, die toen niet was uitgenodigd) weer op te nemen op grond van die schriftelijke stand van zaken. Achter de schermen legde hij als bemiddelaar contacten onder vooraanstaande figuren van vooral maar niet uitsluitend gewestelijke partijen. Op basis van die gesprekken stelde hij een ontwerp van vergelijk op, dat de betrokken politici beloofden voor hun respectieve partijbesturen te zullen verdedigen. (5)

Het ontwerp van vergelijk stelt vooraf dat de volledige uitvoering van het akkoord een grondwetswijziging veronderstelt. Een aantal zaken kunnen nochtans bij gewone wet worden uitgevoerd. Het ontwerp valt dan uiteen in zes hoofdstukken :

Gewestelijke zelfstandigheid.

Twee rechtstreeks gekozen gemeenschapsraden en een dito Brusselse stadsraad met wetgevende bevoegdheid. De Vlaamse en Waalse gemeenschapsraden, verruimd met de resp. gekozenen van de Brusselse stadraad, zijn bevoegd voor de materies van de cultuurautonomie. In Brussel zijn ze bevoegd voor de personaliseerbare materies. De gewestelijke raden hebben fiscale macht. Hun bevoegdheden worden bepaald en desgevallend uitgebreid bij wet, met een bijzondere meerderheid door het nationale parlement goedgekeurd.

(5) Voor de volledige tekst zie Keesings Historisch Archief 1976.

Nationale wetgeving.

Eén Kamer van Volksvertegenwoordigers, rechtstreeks en bij evenredigheid gekozen, wordt gehandhaafd. Zij bezit de wetgevende macht over alle materies die niet aan de gewestelijke raden zijn toevertrouwd. De Senaat is een ontmoetingsplaats van de gewestelijke gekozenen en heeft enkel een adviserende bevoegdheid.

Uitvoerende macht.

De nationale regering is niet paritair en berust op een meerderheid in beide gemeenschappen. De gewestelijke uitvoerende macht ligt bij een gewestelijk uitvoerend orgaan, dat steunt op de meerderheid in de overeenstemmende raad. De verkiezing voor de Brusselse gewestraad gebeurt met eentalige kandidatenlijsten. Het Brussels college berust op een meerderheid in beide taalgroepen van de gewestraad.

Sociaal-economische raad.

In elk gewest wordt een adviesraad opgericht, samengesteld uit de sociaal-economische partners.

Brussel.

De grenzen worden aangepast (6) en in de grondwet of in de uitvoeringswet van artikel 107-4 van de grondwet vastgelegd. De taalfaciliteiten in de randgemeenten worden afgeschaft. Het kiesarrondissement wordt gesplitst.

Provincies.

De provincies als politieke instanties worden afgeschaft, maar behouden als gedecentraliseerde administratie. Brabant wordt ingedeeld in Vlaams- en Waals-Brabant en het stadsgewest Brussel.

In de Volksunie ving voorzitter Hugo Schiltz bot met dit ontwerp van vergelijk. Op 14 februari wees de partijraad het compromis, waarvan de tekst overigens niet werd voorgelegd, kordaat af. De Volksunie zette zich vooral af tegen de drieledigheid van de gewestvorming en de aanhechting van randgemeenten bij Brussel, en wees elke onderhandeling terzake van de hand.

Deze stelling betekende een overduidelijke afkeuring van voorzitter Hugo Schiltz, die zich volgens de partijraad te ver had gewaagd in de toegevingen aan de Franstaligen. Volgens sommigen was de gespreksbereidheid van Hugo Schiltz mede ingegeven door diens streven in de regerings-

(6) Er werd aan het ontwerp van vergelijk een schema van de grenscorrecties voor Brussel gehecht. Dit schema is echter niet in de publiciteit gebracht.

coalitie te worden opgenomen om zo het kabinet meteen een steviger basis te bezorgen.

Overigens ontkende eerste-minister Tindemans op 19 februari in de Kamer op een vraag van BSP-voorzitter André Cools dat de regering bij het geheim beraad betrokken was geweest.

De afwijzende houding van het Volksuniebestuur lokte een kettingreactie uit. De BSP liet weten dat ze een uitnodiging voor het beraad wel had ontvangen, maar afgeslagen, omdat ze enkel in het parlement wenste te onderhandelen. Het FDF loochende het bestaan van enige verbintenissen en de PSC, bij monde van voorzitter Charles-Ferdinand Nothomb suggereerde dat ze niet in de zaak was gemengd. Daarop blies Hugo Schiltz de nog geplande onderhandelingen ten huize van PVV-PLP-voorzitter Pierre Descamps op.

De socialistische nota inzake de definitieve gewestvorming.

Begin juni gaf het bureau van de BSP een dokument uit waarin de socialistische visie op de staatshervorming werd uiteengezet, onder de titel « De definitieve gewestvorming » (7). Op 27 juni werd het dokument goedgekeurd door het partijcongres.

In de aanhef werd herinnerd aan het BSP-ABVV-akkoord inzake de gewestvorming, daterend van begin 1974. In dit akkoord werd aangedrongen op de toepassing van de bepalingen van artikel 107-4 van de grondwet.

A. Zonder grondwetsherziening : uitvoering van art. 107-4 GW.

Instellingen : er wordt geopteerd voor een drieledige gewestvorming, met rechtstreeks gekozen en evenredig samengestelde raden, waarvan de leden geen nationale parlementariërs mogen zijn. Deze raden vaardigen verordeningen (met kracht van gewestelijke wet) uit binnen de geregionaliseerde materies. Elk uitvoerend college wordt bij meerderheid gekozen door de respectieve gewestraad. De Cultuurraden, op de Duitse na, worden afgeschaft. De bevoegdheden inzake cultuurmateries worden overgedragen op de gewestraaden, die voor de behandeling van die aangelegenheden worden uitgebreid met de Nederlandstalige resp. Franstalige leden van de Brusselse gewestraad.

Materies : de gewestelijke instellingen regelen al wat van gewestelijk belang is, o.m. de economische expansiepolitiek, de werkgelegenheid, de industriële wetgeving, het grondbeleid, het huisvestingsbeleid, de stede-

(7) Voor de volledige tekst zie Keesings Historisch Archief 1976.

bouw en ruimtelijke ordening, het verkeerswezen, de sociaal-culturele en toeristische infrastructuur, het gezins- en bevolkingsbeleid, de volksgesondheid, de visvangst, jacht en bosontginning, het landbouwbeleid. Al deze materies moeten worden opgesomd in de uitvoeringswet van artikel 107-4 van de grondwet.

Financies : bij grondwetsherziening moet de gewestelijke fiscaliteit worden ingevoerd. Intussen wordt een globale regionale dotatie uitgetrokken op de staatsbegroting, te verdelen volgens het bevolkingscijfer (éénderde), de oppervlakte (éénderde) en de opbrengst van de persoonsbelasting (éénderde).

Brussel : het Brussels gewest wordt definitief begrensd, nadat gebiedsaanpassingen werden doorgevoerd door aanhechting van gedeelten van de zes faciliteitengemeenten, rekening houdend met demografische gegevens en met een oordeelkundige en evenwichtige ruimtelijke ordening. Na die operatie worden de taalfaciliteiten in de Brusselse randgemeenten afgeschaft, met behoud nochtans van de verworven rechten van de inwoners die er reeds van genieten.

Het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde wordt gesplitst. De verkiezing van de Brusselse gewestraad gebeurt op gesplitste centrale lijsten. De alarmbel is van toepassing. Voor de behandeling van de personaliseerbare materies is een dubbele meerderheid per taalgroep in de raad vereist. De agglomeratieorganen worden afgeschaft. De cultuurcommissies worden behouden en rechtstreeks gekozen op gesplitste eentalige lijsten.

B. Met grondwetsherziening : vereenvoudiging van de instellingen.

Parlement : het tweekamerstelsel wordt vervangen door een éénkamerstelsel, gecorrigeerd door de techniek van de tweede lezing.

Provincies : de provincies, als politieke instellingen, worden afgeschaft. Brabant wordt gesplitst in Vlaams- en Waals Brabant en Brussel.

Cultuurraden : de cultuurraden worden afgeschaft (zie hoger).

Fiscaliteit : de gewestelijke fiscaliteit wordt ingevoerd, als aanvulling op de nationale fiscaliteit.

De CVP-nota over de staatshervorming.

Op haar beurt dokterde de CVP aan een standpunt inzake de gewestvorming. Onder leiding van Kamerlid Paul de Keersmaeker werd een ontwerp klaargemaakt dat op 19 september, in volle campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen, werd goedgekeurd door een congres.

Legislatuurregering.

Niet een regering, maar een kandidaat-eerste-minister vraagt het vertrouwen aan het parlement. Pas nadien stelt de premier zijn kabinet samen, dat gedurende de hele legislatuurtijd aanblijft.

Wetgevende macht.

De senaat wordt omgevormd tot een senaat van de gewesten, samengesteld uit de gewestraden.

Gewestelijke autonomie.

De gewestraden worden rechtstreeks bij evenredigheid gekozen. Voor de behandeling van de taal-, cultuur- en persoonsgebonden materies worden de Vlaamse en Waalse gewestraad uitgebreid met de Nederlandstalige resp. Franstalige leden van de Brusselse gewestraad.

Subgewesten.

De provincies worden behouden of vervangen door subgewesten.

Gewestelijke financies.

De gewesten beschikken over dotaties en belastingsinkomsten.

De Volksunienota « Een Vlaamse staat in een Belgische bondsstaat ».

In een reactie op de BSP-nota en het CVP-standpunt, en eveneens in volle verkiezingsstrijd, pakte de partijraad van de Volksunie op 2 oktober uit met een nota betreffende de staats Hervorming onder de titel « Een Vlaamse staat in een Belgische bondsstaat. Bakens voor een weg naar zelfbestuur ».

Federalisme.

De Volksunie bevestigde haar vanouds bekende stelling : het tweeledig federalisme. Er bestaan binnen de Belgische context twee naties : de Vlaams en de Waalse, die samen een bondsstaat vormen (8). De twee naties of deelstaten zijn buiten hun resp. grondgebied, met name het Nederlandse en het Franse taalgebied, alleen bevoegd voor de personaliseerbare materies in het Brussels tweetalig gebied, dat niet wordt uitgebreid.

Deelstaat.

De deelstaat wordt bestuurd door een rechtstreeks bij evenredigheid gekozen parlement. De Vlaamse Brusselaars kiezen voor het Vlaams parlement, de Franstalige voor het Waalse.

(8) Een idee die ook de VUB-professor Paul Vermeulen naar voren bracht tijdens het Antwerps colloquium. Zie *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, 30ste jaargang, n° 6.

De regering wordt gekozen door het parlement. Bij wet wordt alles geregeld wat van gewestelijk belang is, dit wil zeggen alle materies die niet bij grondwet of door beslissingen van het bondsparlement (bij dubbele meerderheid) aan de bondsstaat zijn voorbehouden of overgedragen.

Bondsstaat.

De senaat wordt omgevormd tot een bondsraad, samengesteld uit de parlementen van de deelstaten. De bondskamer blijft rechtstreeks bij evenredigheid gekozen.

Brussel.

De negentien gemeenten worden gefusioneerd. Het stadsgebied wordt bestuurd door een raad, rechtstreeks gekozen bij evenredigheid, op éentalige kandidatenlijsten. De raad is gesplitst in taalgroepen. Het uitvoerend college is paritair samengesteld (de voorzitter uitgezonderd).

Provincies.

Als politieke bestuurseenheden worden de provincies afgeschaft.

Het overleg onder de gemeenschappen.

a) De voorbereidselen.

Dadelijk na de goedkeuring door het BSP-congres van de socialistische nota inzake de definitieve gewestvorming, zonden beide voorzitters Willy Claes en André Cools de tekst ervan door naar de andere partijen. In de omslag stak een uitnodiging om op grond van het BSP-dokument een gesprek te beginnen onder de partijen.

Wilfried Martens (CVP) liet begin juli weten dat hij het BSP-plan « een belangrijke bijdrage voor een hernieuwd gesprek » vond (9), maar naar zijn mening moest dit gesprek buiten de verkiezingssfeer worden gehouden (op 10 oktober zouden immers de gemeenteraadsverkiezingen worden georganiseerd). De CVP-voorzitter verklaarde zich wel bereid « in de eerstkomende dagen » een contact te beleggen met de Vlaamse partijvoorzitters om de te volgen werkwijze te bepalen.

Frans Grootjans (PVV) beschouwde het BSP-dokument eveneens als « een nuttige bijdrage om tot een nationale oplossing van de gemeenschapsvraagstukken te kunnen komen », maar stelde meteen voor de eigenlijke onderhandelingen pas na 10 oktober te beginnen. Net als Wilfried Martens, met wie hij kennelijk ruggespraak had gehouden, stelde hij voor eerst en vooral een gedachtenwisseling te hebben onder de Vlaamse partijvoorzitters. (9)

(9) Zie de pers van 10 juli 1976.

Medio juli hebben de vier Vlaamse partijvoorzitters Wilfried Martens (CVP), Willy Claes (BSP), Hugo Schiltz (VU) en Frans Grootjans (PVV) in Antwerpen dan een eerste geheime ontmoeting gehad om te spreken over de noodzaak het gesprek van gemeenschap tot gemeenschap (bedoeld werd een soort nieuwe uitgave van het overleg in Steenokkerzeel, dit keer echter blijkbaar met de socialisten) weer op gang te brengen. Op de agenda van zo'n eventueel gesprek zou in eerste instantie de definitieve gewestvorming staan, d.w.z. de uitvoering van artikel 107-4 van de grondwet, al dan niet in gewijzigde vorm.

Het was de partijleiders immers intussen duidelijk geworden — ook van de meerderheid — dat het experiment van de voorlopige en voorbereidende gewestvorming, door de regering Tindemans opgezet als prijs voor de intrede van de RW-fractie in het kabinet, althans in het institutioneel wetgevend vlak een mislukking was geworden: in de gewestraden, verlaten door de oppositie en gedoemd tot een onvruchtbare adviserende figurantenrol, heerste weinig geestdrift en werklust, ofschoon op het executief gebied vooral het Vlaams ministercomité vrij behoorlijk presteerde.

Intussen lagen de gemeenteraadsverkiezingen van 10 oktober in het verschiet. Ze legden een hypotheek op het overleg want hoewel de partijvoorzitters in juli een nieuwe bijeenkomst in het vooruitzicht hadden gesteld ergens in september, liet Hugo Schiltz dra weten dat die tweede ontmoeting eveneens best na de verkiezingen zou plaats hebben (10).

Aan Franstalige kant kwam er eveneens beweging. Op 21 september had er op initiatief van de Waalse BSP-voorzitter André Cools in een zaal van het parlement een kort contact plaats onder de diverse Franstalige partijen, zonder het FDF evenwel. Aanwezig waren naast de socialistische voorzitter, Charles-Ferdinand Nothomb (PSC), Paul-Henry Gendebien (RW), Pierre Descamps (PLP) en Claude Renard (PCB). Tijdens deze eerste bijeenkomst kwamen uitsluitend procedurekwesties aan de orde, maar er werd besloten tijdens volgende vergaderingen de grond van de zaak aan te pakken en ook een ontmoeting te organiseren met de Franstalige Brusselse partijen (11). Aan Franstalige zijde overheerste eveneens de mening dat met de start van het eigenlijke overleg moest worden gewacht tot na de gemeenteraadsverkiezingen. Niemand wilde zich blijkbaar verbranden.

b) *Het overleg.*

Daags na 10 oktober kondigde eerste-minister Leo Tindemans aan dat hij binnen twee weken alle partijvoorzitters zou uitnodigen voor een

(10) Zie de pers van 14 september 1976.

(11) Zie de pers van 21 september 1976.

nieuw gesprek onder de gemeenschappen, te organiseren in het parlamentsgebouw, zoals uitdrukkelijk gevraagd door de socialisten. Toch zal de regering zich afzijdig houden bij de onderhandelingen en zich beperken tot het verlenen van haar goede diensten (12).

De verkiezingsnederlaag van het Rassemblement Wallon bracht echter de reeds lange tijd sluimerende onenigheid binnen die partij in de openbaarheid, waardoor de regering Tindemans in de volgende weken en maanden voortdurend op het scherp van de snede diende te manoeuvreren. Op 21 oktober kondigde RW-voorzitter Paul-Henry Gendebien aan dat hij wenste aan te sturen op een herbronning van het federalisme en de Waalse actie, op een samengaan met andere linkse democraten, op economische structuurhervormingen, op een federale staatsvorming, op een versterkte solidariteit van Wallonië met Brussel en op een afwijzing van het centrisme.

Dit standpunt werd al dadelijk fel aangevochten door François Perin, minister voor de hervorming van de instellingen en stichter van het RW, bijgestaan door de staatssecretarissen Jean Gol et Etienne Knoops, die weigerden de ruk naar links van het RW te billijken. De zaak zou worden beslecht op 4 december tijdens een ideologisch congres in Namen, maar intussen verslechterde het klimaat in het RW en in de regering zienderogen : een kabinetscrisis hing in de lucht.

Op 18 november geraakten de regering en alle partijvoorzitters het eens om op 30 november van wal te steken met het overleg onder de gemeenschappen met als einddoel : komen tot een totaal akkoord inzake de gemeenschapsproblematiek, met inachtneming van de regel dat er geen definitief akkoord bestaat over een bepaald punt zolang er geen akkoord is over het geheel. De delegaties zouden bestaan uit acht PVV-PLP, acht BSP-PSB, acht CVP-PSC, twee RW, twee FDF, vier Volksunie, twee KPB-PCB, in het totaal dus 34 leden. Bij hen werden van regeringswege de twee ministers voor de hervorming van de instellingen gevoegd. Een einddatum werd niet bepaald (13).

Nog vóór de « Groep van 36 » voor het eerst bijeen kon komen, werd de breuk in het Rassemblement Wallon voltrokken. Op 24 november liepen de RW'ers François Perin, Jean Gol en Etienne Knoops over naar de Waalse liberalen, die een verruimingsoperatie hadden opgezet en hun « nieuwe » partij de naam meegaven « Parti des Réformes et de la Liberté (Wallon) », afgekort PRL(W). De drie nieuwbakken liberalen namen geen ontslag uit de regering, wat de daaropvolgende dagen tot

(12) Zie de pers van 12 oktober 1976.

(13) Zie de pers van 19 november 1976.

hevige spanningen leidde in het kabinet, waarin alleen staatssecretaris Robert Moreau als enig RW'er overbleef.

Geconfronteerd met de scheuring in zijn partij stond RW-voorzitter Paul-Henry Gendebien voor het dilemma : of de regering verlaten, met het risico onmiddellijk naar verkiezingen te moeten met een gedesorganiseerde en ontmoedigde partij, of in de regering blijven naast overlopers Perin, Gol en Knoops. Het congres van 4 december hakte de knoop door : in de regering blijven, maar op een dubbele voorwaarde. De eerste was : het politiek evenwicht herstellen in het kabinet, o.m. door de verwijdering van Perin (wat, niet zonder nieuwe moeilijkheden, is gebeurd) ; de tweede voorwaarde : het overleg onder de gemeenschappen moest door de regering aangevuurd worden, zodat binnen drie maanden, d.w.z. vóór eind februari het tot een algemeen akkoord kon leiden ; zoniet zou het RW zich terugtrekken.

Het zag er niet naar uit dat deze tweede voorwaarde voor verdere regeringsdeelneming van het RW ernstig werd genomen. Overigens was dit niet de zaak van de oppositiepartijen, die niet wensten opgejaagd te worden door de dreiging van een crisis in het kabinet, waaraan zij geen deel hadden (14).

Hoe dan ook, het bleek al van bij de eerste vergadering van de groep van 36 dat er van overhaasting geen spraak zou zijn. Het vergadertempo lag daarvoor veel te laag : één keer per week (15). Dra stond de nieuwjaarsvakantie voor de deur, zodat op de drempel van 1977 formeel wel het overleg op gang was gebracht, maar dat inhoudelijk nog volkomen in het duister werd getast.

Naschrift.

Ofschoon op het eerste gezicht het jaar 1976 weinig heeft bijgebracht op het stuk van de toenadering tussen de gemeenschappen, toch hebben zich enkele betekenisvolle feiten en gebeurtenissen voorgedaan, die het verder verloop van het gemeenschapsgesprek mee kunnen bepalen.

(14) Toen in februari 1977 RW-voorzitter Paul-Henry Gendebien deze tweede voorwaarde in herinnering bracht, was hij uiteindelijk consequent met zijn vroegere verklaringen. Zijn eis tot afsluiting van het overleg voor begin maart kon daarom geen verrassing zijn voor politici en politieke waarnemers.

(15) Zie *Le Soir*, 15 december 1976 : Accélération possible en janvier du dialogue communautaire. — *La Meuse*, 30 december 1976 : Les lenteurs du dialogue communautaire placent le PSB devant un choix difficile. — Overigens verklaarden de conferentievoorzitters De Keersmaecker en Hurez op 11 januari 1977 dat het gesprek nog steeds in het stadium van de informatie vertoefde (zie de pers van 12 januari 1977).

1. Vooreerst valt het op dat de regering Tindemans maar weinig inspanningen heeft geleverd om het overleg op gang te brengen, ondanks de aanwezigheid in het kabinet van twee ministers speciaal belast met de hervorming van de instellingen. Nadat François Perin « zijn » voorbereidende gewestvorming door het parlement had gedrukt in 1974, is aan die kant de wind gaan liggen. De moeilijkheden die Perin in zijn eigen partij ondervond met zijn plan voor een definitieve gewestvorming zijn zeker niet bevorderlijk geweest voor de inventieve kracht bij de Waalse minister.

Aan Vlaamse zijde was er weliswaar het groots opgezette Antwerps colloquium — een idee van Robert Vandekerckhove. Veel zoden heeft het echter niet aan de dijk gezet en politieke conclusies werden er van regeringszijde niet uit getrokken.

Uiteindelijk heeft de regering zelfs haar handen afgehouden van het overleg onder de gemeenschappen, dat ze als een louter partijzaak is blijven beschouwen, waaraan ze geen deel wenste te hebben. Haar ministers voor de hervorming van de instellingen hebben op geen enkel ogenblik enig direct initiatief genomen om dit overleg op gang te trekken. Pas nadat er bij de partijen een consensus bleek te leven om zo'n gesprek aan te knopen, heeft de eerste-minister zijn goede diensten als bemiddelaar aangeboden.

2. De voorzitter van het Vlaams Economisch Verbond, Vaast Leysen, heeft een actieve rol gespeeld achter de schermen. Steeds opnieuw heeft hij getracht een akkoord tot stand te brengen tussen fracties van de Vlaamse en Waalse politieke kringen. Dat de regering, en meer in het bijzonder de eerste-minister, niet op de hoogte zou zijn geweest van deze « vingeroefeningen », zoals Leo Tindemans ze eens noemde, is nauwelijks te geloven. Vooreerst was de partij van de eerste-minister zelf van nabij bij deze gesprekken betrokken, en vervolgens is tijdens deze discrete contacten al te zeer met de gedachte gespeeld het kabinet te verruimen met nog andere gewestelijke partijen, met name de Volksunie.

Vaast Leysen heeft echter twee politieke misrekeningen begaan. Ten eerste bleven de socialistes (in 1976 al dan niet door henzelf gewild) uit de gesprekken, wat fataal een hypotheek legde op het resultaat van zijn bemiddeling. Vervolgens spitste hij zijn contacten al te zeer toe op de Vlaamse partijen, en beperkte hij zich in Wallonië in hoofdzaak tot het RW, en liet hij de benadering van de PSC en de PLP over aan de Vlaamse geestesgenoten. Deze improvisatie aan Waalse kant is falikant uitgevallen, — moest zo uitvallen, — omdat alweer de sterkste Waalse partij, de PSB, over het hoofd werd gezien.

3. Uiteindelijk heeft de socialistische partij vanuit de oppositie het communautaire immobilisme van de regering doorbroken en heeft ze de vastgelopen VEV-gesprekken gedeblokkeerd. De BSP-nota over de definitieve gewestvorming (door de hele BSP-PSB goedgekeurd, zij het met enig gepruttel in de Brusselse federatie) en de daarmee gepaard gaande uitnodiging aan alle partijvoorzitters om op grond van die nota rond de tafel te gaan zitten, waren de rechtstreekse aanleiding tot het organiseren van het overleg onder de gemeenschappen.

Dat daarbij medevoorzitter Claes bereid werd gevonden — een novum in de BSP — deel te nemen aan een afzonderlijk Vlaams beraad met de partijvoorzitters, is een politieke gebeurtenis die niet voldoende in de verf is gezet: alleen zó kan er immers spraak zijn van een overleg van gemeenschap tot gemeenschap.

4. Het overleg is op 30 november slechts moeizaam gestart. Door de afzijdigheid van de regering ontbrak nu eenmaal de motor. Dat het langer dan drie maanden (termijn om politieke redenen gesteld door het RW) zou duren, is licht te voorspellen: de materie is te ingewikkeld en, waar aan Vlaamse zijde uit de diverse in 1976 bekend geraakte documenten — ook dat van de BSP-PSB — zich een visie op de staatshervorming heeft afgetekend, is men aan Waalse zijde, buiten de PSB-BSP, er nog niet in geslaagd een realistisch denkproduct voor te leggen, en zit men nog opgesloten in het stadium van de leuzen.

Houdt bijgevolg het RW vast aan de vooropgezette einddatum, die het als voorwaarde voor verdere medewerking aan de regering heeft gesteld, dan is het van bij het begin te voorzien dat de zgn. dialoog zal stranden. Het wordt dan echter geen mislukking over de grond van de zaak, nl. de staatshervorming, maar wel een crisis rond de geloofwaardigheid van het RW t.a.v. zijn electoraat. Daarom hoeft zo'n mislukking geen definitieve breuk te betekenen. Na nieuwe parlementsverkiezingen kan de draad weer worden genomen.

Summary : The consultations between the communities.

1. *Cabinet made small effort to start consultations between the communities. It left the initiative to the political parties and to Flemish employers (VEV, i.e. Flemish Economic Association).*

2. *The president of the VEV played an active role behind the curtains. He mediated between certain Flemish and Walloon political circles. He tried to get the Volksunie (i.e. the Flemish regional party) into the cabinet. He found himself sadly out in his reckoning on the Walloon side, because he overlooked the strong socialist opposition.*

3. *The opposition Socialist Party overcame the deadlock by publishing a plan for the definitive state-reforms. Flemish, Walloon and Brussels socialists agreed to this plan. It became the beginning of negotiations between the communities, which started on November 30.*

4. *The negotiations are difficult, mostly because the Walloons have no unified view on state-reforms.*

